

Sota muuttaa Venäjän taloutta

Laura Solanko
Suomen Pankin Nousevien
talouksien tutkimuslaitos
(BOFIT)

Aseellinen konflikti aiheuttaa aina suunnatonta inhimillistä hätää ja kärsimystä. Lisäksi laajamittainen sota tuhoaa niin rakennettua ympäristöä kuin ympäröivää luontoakin. Asevoimien materiaalihankinnat ja palkat, joukkojen liikuttaminen ja siviilien suojele väistämättä kasvattavat julkisia menoja. Myös tuhojen korjaaminen vaatii kasvavaa julkisen sektorin väliintuloa – etenkin siellä, missä yksityinen yritystoiminta on muuttunut mahdottomaksi.

Jos lisäksi sotaa käydään oman maan maaperällä, talouden aktiviteetti romahtaa varmasti. Tuhotuissa tehtaissa, rikkiammutuilla kaduilla ja miinoitetuilla pelloilla ei tehdä töitä eikä makseta veroja. Onkin päivän selvää, että Ukrainan valtiontalous olisi vielä suuremmissa ongelmissa ilman länsimaiden antamaa suoraa budjettitukea. Tämä apu on taannut sen, että osassa Ukrainaa elämä voi jatkua jollain lailla normaalisti, palkat ja eläkkeet maksetaan ja julkinen liikenne toimii. Evakuoitulle väestölle löytyy jonkinlainen suoja ja valtion rakenteet säilyvät toimintakykyisinä. Siksi apua on jatkettava niin kauan, kun sille on akuutti tarve – sekä Ukrainan että EU-maiden oman turvallisuuden takia.

Venäjän harjoittama tuhoamissota on murskannut suuren osan siitä Ukrainasta, minkä vielä pari vuotta sitten tunsimme. Sodan jälkeinen Ukrainan talous on rakennettava uudestaan erilaiselle perustalle kuin se ennen täysimittaista sotaa oli. Suhteet Venäjään tulevat pitkään olemaan jäiset ja ulkomaankauppa suuntautuu etelään ja länteen, pois idästä. Putkikaasun kauttakulku ei enää tuo helppoa rahaa yhdellekään oligarkille. Talouden on pakko avautua

ulkomaisille sijoittajille, joiden mukana maahan toivotaan uutta pääomaa ja uusia toimintatapoja. Teollisuuden kilpailuvaltit on löydyttävä aivan uusilta aloilta, kuten rakennusmateriaaleista, vihreästä teräksestä tai vähähiilisen sähkön viennistä. Sotapommistelut muokkaavat kansakuntaa ja samalla myös talouden toimintaedellytyksiä. Voi olla, että korruption ja epäonnistuneiden uudistusten riivaama talous onkin tulevaisuudessa EU-jäsenyyttä kohti ponnisteleva kielitaitoinen digitalisaation mallimaa. Länsimaihien paennut ukrainalainen diaspora voi olla tässä suureksi avuksi.

Venäjän taloudessa tilanne on hyvin toisenlainen. Vaikka sodasta aiheutuu merkittäviä lisäkustannuksia, sodan tuhot eivät juurikaan ulotu Venäjän maaperälle. Sodan suorat kustannukset päinvastoin kasvattavat maan taloudellista aktiviteettia. Armeijan puolustustilaukset suuntautuvat pääosin kotimaisille tehtaille, jotka käyvät täydellä kapasiteetilla. Työntekijöitä houkuteltaan muhkeilla palkankorotuksilla. Mobilisoiduille sotilaille maksetaan palkkaa ja muita korvauksia, joiden taso ylittää kirrkaasti rauhanajan keskiansiot. Tämä osaltaan tukee vähittäiskaupan ja palveluiden kysyntää etenkin Venäjän köyhillä alueilla.

Venäjän valtio on rikas ja liki velaton, eikä kasvaneiden kustannusten rahoittaminen toistaiseksi ole ollut ongelma. Vähitellen valtion on kuitenkin kasvatettava yritysten verotaakkaa ja supistettava muita menoja sotakoneiston ja sosiaaliturvan rahoittamiseksi. Ulkomaista tukea tähän ei ole odotettavissa. Lisäksi hyökkäyssodan seurauksena talouskin muuttuu ja muutoksen suunta on täysin päinvastainen kuin Ukrainassa. Sotateollisuuden ja valtionyritysten rooli taloudessa kasvaa, teollisuustuotannon laatu laskee, vientitulot supistuvat ja hyödykemarkkinoilla kilpailu vähenee. Joitain merkkejä muutoksesta on jo nähtävissä. Tässä kirjoituksessa tuon esille muutamia aloja, joissa tämä Venäjän talouden rakennemuutos kohti huonompaa tasapainoa on jo aistittavissa.

Kolme välitöntä vaikutusta

Ensimmäisenä vaikutuksena rahoitusmarkkinat kokivat täydellisen shokin. Nykymaailmassa raha liikkuu nopeasti, usein kirjaimellisesti muutamalla hiiren klikkauksella. Siksi ei ollut yllätys, että hyökkäyksen seurauksena ruplan kurssi ja Moskovan pörssikurssit tippuivat kuin kivi. Pienempikin epävarmuus saa sijoittajat siirtämään rahansa turvallisempiin sijoituskohteisiin. Säästöjensä menettämistä pelkäävät venäläiset tyhjensivät pankkitilejään ja hamstrasivat käteisiä dollareita ja euroja.

Tilannetta vaikeuttivat merkittävästi länsimaiden Venäjälle asettamat massiiviset rahoitusmarkkinapakotteet. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta Venäjän suurimmat pankit suljettiin käytännössä kokonaan länsimaisen rahoituksen ja maksujärjestelmien ulkopuolelle. Maksuliikenne muuttui kertaheitolla hitaaksi ja vaikeaksi. Lisäksi liiketoimet Venäjän keskuspankin kanssa kiellettiin välittömästi, minkä takia keskuspankki ei voinut tukea ruplan kurssia valuuttainterventioilla. Rupla oli siis vapaapudotuksessa. Täydellisen kriisin estämiseksi Venäjän viranomaiset turvautuivat rankkoihin rajoitustoimiin. Muutamien viikkojen ajan Moskovan pörssin kaupankäynti oli pysäytetty ja rahansiirrot ulkomaille käytännössä kielletty.

Akuutti kriisi helpotti asteittain samalla kun rahoitusmarkkinoiden uusi todellisuus alkoi muotoutua. Ulkomaisten sijoittajien mukana Moskovan osake- ja valuuttamarkkinoiden kaupankäynnin määrästä hävisi noin puolet, minkä seurauksena Venäjän rahoitusmarkkinat ovat pienemmät ja volatiilimmat kuin aiemmin. Ulkomaankaupan laskutuksessa dollarin ja euron osuutta on pyritty supistamaan. Tilalle on noussut Kiinan yuan, jonka osuus on noussut nolasta noin neljäsosaan ulkomaankaupan laskutuksesta. Ruplan yuan-kurssista on

tullut valuuttamarkkinoille uusi muuttuja, mutta dollarikurssi on edelleen psykologisesti äärimmäisen tärkeä. Koska juanin kurssikehitys on viime kädessä Kiinan kommunistisen puolueen päätettävissä, riippuvuus juanista ja juan-pohjaisista maksujärjestelmistä ei ole Venäjän taloudelle yksiselitteisesti hyvä asia.

Toinen välitön vaikutus liittyy Venäjän ulkomaankauppaan. Venäjää vastaan asetetut pakotteet ovat muuttaneet sekä Venäjän tuonnin että viennin maantieteen. Ennen sotaa suuri osa koneista, laitteista ja niiden osista tuotiin EU-maista, Britanniaasta tai Yhdysvalloista. Nyt näitä tuotteita pyritään hankkimaan muualta, joko laillisesti tai laittomasti. Koska Venäjän tulli ei enää julkaise ulkomaankaupan tilastoja, kaupan muutoksia on tarkasteltava kauppakumppanien vientitilastojen pohjalta. Näiden peilitilastojen perusteella tiedämme, että Venäjän tuonti pakotteita asettaneista maista on noin puolittunut, samalla kun Kiinasta on tullut Venäjälle äärimmäisen tärkeä kauppakumppani. Ennen sotaa Kiinan osuus Venäjän tavaratuonnista oli noin 25 %, keväällä 2023 se oli jo noin 40 %.

Suurin osa Venäjän viennistä on yhä perusraaka-aineita: öljyä ja öljytuotteita, maakaasua, kivihiiltä, vehnää ja perusmetalleja. Hyökkäyssodan alettua moni suuri kansainvälinen yritys päätti vapaaehtoisesti irtautua venäläisistä raaka-aineista, ja vuoden 2022 mittaan länsimaat kohdistivat etenkin venäläisten energiatuotteiden kauppaan rajoituksia ja tuontikieltoja. Venäläisyrietykset joutuivat siis pakon edessä etsimään uusia asiakkaita ja uusia kauppatapoja. Edullisen hinnan houkuttelemisena asiakkaita on löytynyt etenkin Aasiasta, ja vientimäärät ovat pysyneet ennallaan. G7-maiden asettamien pakotteiden tultua voimaan alkuvuonna 2023 Venäjän öljykauppa on suurelta osin siirtynyt entuudestaan tuntemattomien pienten varustamoiden ja välittäjäyritysten haltuun. Näiden omistajista ei yleensä saa julkista tietoa. Vaikka hintakaton välttely vaikuttaa onnistuvan, mutkikkaat ja laittomat kauppatavat nostavat myyjän kustannuksia – ja altistavat kaikki osapuolet korruptiolle.

Tyynenmeren satamien ja etenkin Siperian radan kapasiteetti oli täyskäytössä jo ennen sotaa. Siksi valtaosa Venäjän ulkomaankaupasta kulkee edelleen Itämeren ja Mustanmeren satamien kautta. Kuljetusmatkat ovat kasvaneet, rahtien vakuuttaminen on vaikeampaa ja osa yritysten logistiikkaketjuista on muuttunut. Ulkomaankaupan maantieteen muuttuminen jo itsessään johtaa tuontitavaroiden kallistumiseen ja viennin kannattavuuden laskuun. Lisäksi uudet kauppakumppanit osaavat varmasti hyödyntää asemansa kaupan ehtoista neuvotellessa. Sota seurauksineen laskee ulkomaankaupan kannattavuutta ja talouden tuottavuutta.

Kolmantena vaikutuksena valtiontalouden alijäämä kasvaa. Sodan suorat kustannukset jäävät valtaosin julkisen sektorin maksettaviksi. Venäjällä on mobilisoitu ainakin 300 000 miestä, joiden palkat, palkkiot ja varusteet on maksettava.¹ Kaatuneiden omaisille on maksettava korvauksia, haavoittuneita on hoidettava ja rintamalla kuluva materiaalia on jatkuvasti hankittava lisää. Vaikka nämä menot eivät ole Venäjän talouden kokoon suhteutettuna valtavia, ne tuntuvat silti keskushallinnon budjettimenoissa. Federaation budjettimenot kasvoivat viime vuonna 25 % ja alkuvuonna (tammi-toukokuu) 2023 vielä 27 % edellisvuoden tasosta. Korkea inflaatio huomioidenkin menojen kasvu on ollut poikkeuksellisen nopeaa.

Sodan syttymisen jälkeen Venäjä ei ole aiempaan tapaan julkaissut tietoja budjetin menojakaumasta, mutta kaikkiaan puolustuksen ja sodankäynnin suorien kulujen arvioidaan olleen noin 27 % viime vuoden budjettimenoista (Grozovski 2023). Menojen nopeaan kasvuun liittyy myös huoli niiden käytön tehokkuudesta. Julkiset hankinnat ovat Venäjällä usein laajojen korruptiovyöhykkeiden keskiössä. Riski varojen väärinkäyttöön kasvaa etenkin puolustukseen suunnattujen salaisten menojen kasvaessa.

Sodan seurauksena myös valtiontalouden tulopuoli kärsi. Kun sodan syttymistä seurasi talouden hetkellinen äkkipysähdys, mm. ALV- ja tuloverokertymät notkahtivat. Monien suurten länsimaisten ostajien kaikkoaminen johti venäläisen raakaöljyn alennusmyyntiin, ja venäläisestä öljystä on sodan syttymisestä alkaen maksettu selvästi vähemmän kuin muista öljyalaaduista. Länsimaiden asettamat öljynviennin rajoitukset ovat pitäneet hintaeron huomattavana myös tänä vuonna. Öljyn hinta taas vaikuttaa suoraan budjettiin kertyviin öljyn tuotanto- ja vientiveroihin.

Menojen poikkeuksellisen nopea kasvu ja tulojen supistuminen ovat johtaneet budjetin alijäämän kasvuun. Vuonna 2022 alijäämä oli sinänsä maltillinen 3,3 mrd. ruplaa eli noin 2,2 % BKT:sta. Alijäämä rahoitettiin Kansallisen hyvinvointirahaston varoilla ja kasvaneella kotimaisella velanotolla. Tänä vuonna alijäämä voi olla lähempänä neljää prosenttia BKT:sta, ellei menoja supisteta ja tuloja kasvateta. Molemmat tosin ovat aivan mahdollisia toimia. Valtion tuloja voidaan kasvattaa kiristämällä suurten yritysten verotusta. Leikkauslistalla taas voi olla terveydenhoidon, koulutuksen, investointien tai kansallisten projektien kaltaisia ei-välttämättömiä menoja.

Sodankäynnin seurauksena Venäjän valtio ei ajaudu velkakriisiin. Sen sijaan yritysten verorasitus kasvaa ja sotateollisen sektorin ulkopuolella julkiset palvelut heikkenevät. Vologdan huonot tiet eivät korjaannu.

Sota muuttaa taloutta vähitellen

Sodan syttymistä seuranneisiin välittömiin muutoksiin on puolentoista vuoden aikana vähitellen sopeuduttu. Sen sijaan talouden rakenteiden muutos on vasta aluillaan.

Sota on jakanut teollisuudenalat voittajiin ja häviäjiin. Pakotteet romuttivat välittömästi ulkomaisista komponenteista riippuvaisen autoteollisuuden, ja muutamat metsäteollisuuden alat supistuivat nopeasti keskeisen vientimarkkinan sulkeuduttua. Monilla muillakin valmistavan teollisuuden aloilla tuotanto kärsi ulkomaisten komponenttien niukasta saatavuudesta ja hintojen noususta. Sodan syttymisen aiheuttama taantuma toki supisti myös monen tuotteen kysyntää.

Melko pian kävi kuitenkin selväksi, että sotateollisuuden tuotantoa on kasvatettava nopeasti. Alkoi sotateollisuuden buumi, mikä näkyy muun muassa erikoisvaatteiden, kulkuvälineiden, metallituotteiden, optisten laitteiden ja säilykeruokien tuotannon voimakkaana kasvuna.

Työvoiman kysyntä kasvoi nopeasti etenkin näillä sotaponnisteluja tukevilla aloilla. Lisäksi ulkomaisten yritysten vetäytyminen ja ulkomaanmatkailun romahdus kasvattivat kotimaisten palveluiden kysyntää. Koulutetun työvoiman tarjonta kuitenkin supistuu edelleen demografisten muutosten, mobilisaation ja maastamuuton takia. Yhä useammassa yrityksessä työvoimapula on akuutti ongelma. Tuotannon kasvaessa myös kapasiteetin käyttöasteet ovat osalla yrityksistä ennätyskorkealla.

Sota on puskenut Venäjän talouden resurssit täyskäytölle. Ellei yrityksissä toimita aiempaa tehokkaammin, tuotannon kasvattaminen sotaan liittyvässä teollisuudessa tarkoittaa yhä selvemmin supistumista siviilipuolen tuotannossa. Pakko on toki vahva motivaattori, mutta laajamittainen tuottavuuden kasvu edellyttää toimintaympäristön muutoksia parempaan. Niitä ei ole näköpiirissä.

Teollisuustuotannon muutosta ajaa kolme pakotteista ja kansainvälisten linkkien katkeamisesta johtuvaa tekijää. Ensinnäkin aiemmin käytössä olleita länsimaisia koneita ja komponentteja jätetään pois tai korvataan muiden valmistajien tuotteilla, mikä laskee loppu-

tuotteen laatua. Hyvänä esimerkkinä tästä on autoteollisuus, missä liukuhihnalta valmistuvissa uusissa autoissa ei enää ole turvavyynyjä, lukkiutumattomia jarruja tai navigointilaitteita. Ajan kanssa osaan autoja nämä lisävarusteet saadaan palautettua, mutta siinä vaiheessa muualla maailmassa autojen lisävarusteet ovat jo parantuneet edelleen. Maailmantalouden parhaan osaamisen saavuttaminen on eristäytyneessä taloudessa kovin vaikeaa. Osin länsimaisia koneita ja komponentteja voidaan yhä tuoda maahan kolmansien maiden kautta. Virallisten jakelukanavien ohittaminen on kuitenkin nostanut tuontitavaroiden hinnan pahimmillaan moninkertaiseksi. Vaikka tuotantomäärät eivät muutu, tuotteiden laatu laskee. Laatumuutosten mittaaminen on vaikeaa, ja siksi tämä käänteinen teollistuminen tai tuotannon yksikertaistuminen (*primitivizatsia*) tuskin näkyy teollisuustilastoissa.

Lisäksi talouden rakennemuutosta ajaa ulkomaisten yritysten vetäytyminen Venäjän markkinoilta. Ulkomaisten tuotteiden ja osaamisen lisäksi monilta markkinoilta häviää myös kilpailu. Esimerkiksi Luoteis-Venäjällä nopeasti kohonneiden kuljetuskustannusten taustalla vaikuttaa EU-maiden logistiikkayritysten vetäytyminen muun muassa ulkomaankaupan kuljetuksista. Markkinoille jääneiden venäläisten yritysten markkinaosuus ja hinnoitteluvoima kasvavat. Tuontikiilpailua rajoitetaan myös nostamalla tuontitulleja kotimaisen tuotannon suojelemiseksi. Taloustieteen kirjallisuudesta tiedetään, että tuonnin rajoittaminen voi johtaa vahvojen, markkinoiden toimintaa vääristävien eturyhmien syntyyn. Nämä eturyhmät usein ajavat kaupan esteistä ja valtion epäsuorasta tuesta riippuvan yrityssektorin etuja muun talouden kustannuksella. Palveluiden ja tavaroiden kohonneet hinnat jäävät kuluttajien maksettaviksi. Kilpailun vähenemisestä ja valtion tukea lobbavista eturyhmistä aiheutuva tehokkuustappio taas rasittaa koko taloutta pitkälle tulevaisuuteen.

Kolmas rakennemuutosta ajava tekijä liittyy kahteen edelliseen. Tuonnin korvaaminen kotimaisella tuotannolla on ollut Venäjän talouspolitiikan keskeisiä tavoitteita jo viimeisen vuosikymmenen, mutta tulokset ovat elintarviketeollisuutta lukuun ottamatta olleet laihoja. Nyt hyökkäyssota ja kansainväliset pakotteet ovat tehneet tuonninkorvauksesta välttämätöntä. Kun yli puolet maailmantaloutta on lisäksi julistettu epäystävälliseksi, aiempaa suurempi osa taloudessa kulutetuista tavaroista ja palveluista on pakko tuottaa omin voimin. Onnistuakseen tuonninkorvaus kuitenkin vaatisi merkittäviä uusia investointeja sekä tuotantolaitoksiin että kilpailulainsäädännön toimeenpanoon.

Ylimalkaan onnistuneesta tuonninkorvauksesta on tutkimuksessa vain vähän esimerkkejä. Kylmän sodan aikainen kehittyvien maiden tuonninkorvauspolitiikka koki yleisen haaksirikon Latinalaisen Amerikan maiden finanssikriisien yhteydessä 1980-luvulla. Sen jälkeen on yleensä pidetty parempana luoda edellytyksiä viennin kasvulle (*export promotion*). Kaakkois-Aasian nousevien talouksien esimerkkiä noudattaen teknologian siirron ja yritysten osallistumisen globaaliin kilpailuun nähdään tuovan huomattavia etuja myös kotimaiseen talouteen. Kansainvälisen kaupan tutkimuksessa vallitseekin laaja yksimielisyyttä siitä, että vientiyritykset ovat muita yrityksiä tuottavampia. Myös vientiyritysten positiivisista vaikutuksista (*spillovers*) paikallisiin yrityksiin on laajaa tutkimusnäyttöä. Taloustieteilijät myös Venäjällä ovat vuosia pyrkineet muistuttamaan, että vientiponnistelujen tukeminen edellyttää nyky maailmassa myös komponenttien ja osaamisen tuonnin edistämistä. Hyviä vientituotteita ei synny umpiossa. Tämä viesti ei Venäjän nykyhallinnon ajatusmaailmaan sopinut ennen hyökkäystä, ja sotatalouden oloissa sille tuskin löytyy lainkaan ymmärrystä.

Pyrkimys tuonninkorvaukseen voi parhaassa tapauksessa johtaa esimerkiksi valtion varoin rakennetun venäläisen puolijohde- ja tietotekniikkatuotannon syntymiseen. Sotateollisuuden tarpeisiin rakennetun tuotannon voidaan toivoa luovan pohjaa myös siviilipuolen yksityiselle

toiminnalle. Sulkeutuvan talouden oloissa lopputuloksena voi kuitenkin olla eristäytynyt toimiala, joka ei ole kilpailukykyinen ilman jatkuvaa valtion tukea. Aika näyttää syntyykö Venäjälle tuonninkorvauksen seurauksena merkittäviä uusia, taloudellisesti kannattavia toimialoja. Aikaisemmat kokemukset eivät ole kovin rohkaisevia.

Ystävät kaukaa, viholliset läheltä

Sodan seurauksena sotateollisuuden ja valtion rooli taloudessa kasvaa samalla kun markkinapohjaisen yritystoiminnan suhteellinen merkitys supistuu. Näin käynee kaikissa sotaa käyvissä maissa. Venäjällä tämän lisäksi yhteiskuntaa tietoisesti irrotetaan kansainvälisestä taloudesta sekä omin talouspoliittisin valinnoin että laajojen pakotteiden seurauksena. Venäjä sulkeutuu globaalista tavaroiden, pääomien ja ajatusten vaihdannasta. Sulkeutuminen voimistaa talouden muutosta kohti aikaisempaa huonompaa tasapainoa.

Tässä ero Ukrainaan on valtava. Ukrainan poliittinen johto on sodan alusta alkaen määrätietoisesti pyrkinyt lujittamaan yhteyksiä etenkin EU- ja G7-maihin, mutta pitämään yhteydet auki myös kaikkialle muualle maailmaan. Kannattaa myös huomata, että Ukrainan vastaisia pakotteita ei Venäjän lisäksi ole mikään maa asettanut. Ukraina on vahvasti osoittanut olevansa avoin kansainväliselle yhteistyölle, ja sodasta huolimatta talouden rakenteita pyritään uudistamaan aiempaa avoimempaan ja markkinalähtöiseen suuntaan.

Sodan seurauksena syntynyt henkinen kuilu yhtäältä Venäjän ja Valko-Venäjän ja toisaalta muun Euroopan välillä on valtava. Kulttuurivaihdon ja akateemisen tutkimusyhteistyön katkeaminen aiheuttaa suuria aukkoja pitkän aikavälin kasvumahdollisuuksiin. Venäjällä luodaan uusia kontakteja ystävälliseksi nimettyjen maiden suuntaan, ja merkittävimiksi kumppaneiksi ovat Kiinan ohella nousemassa mm. Intia, Turkki, Arabiemiraatit sekä Euraasian talousliiton maat (Kazakstan, Valko-Venäjä, Armenia, Kirgisia). Johtavien teollisuusmaiden korvaajiksi näistä maista ei ole. Markkinakursseilla mitattuna Kiinan talous vastaa 18 prosentista globaalia bruttokansantuotetta, loput seitsemän muuta maata yhteensä tuottavat noin 5 % maailman BKT:sta. Venäjän oma osuus on noin 2 % (IMF 2023). Kansainvälisessä tutkimuksessa ja opetuksessa nämä maat ovat Kiinaa lukuun ottamatta kaukana kansainvälisestä kärjestä.

Kaikissa näissä maissa tutkimukseen ja tuotekehitykseen satsataan suhteessa talouden kokoon vähemmän kuin maailmassa keskimäärin (Maailmanpankki 2020). Aina maailman paras ei ole hyvä tavoite ja kehittyvälle maalle kohtuullinen voi olla riittävä. Mutta on vaikea nähdä järkeä siinä, että maa omilla toimillaan sulkee pois mahdollisuudet yhteistyöhön maailman parhaiden kanssa. Sulkeutuvakin talous voi kasvaa, mutta hitaammin kuin mihin muutoin olisi mahdollisuuksia.

Kohti huonompaa tasapainoa

Monissa nousevissa talouksissa, kuten Venäjällä ja Ukrainassa, yritykset ja kotitaloudet ovat aina joutuneet toimimaan nopeasti muuttuvissa olosuhteissa. Valuuttakurssi voi muuttua yllättäen, hinnat ja korot voivat pompat varoittamatta, ja lainsäädäntö tai sen tulkinta on aina muuttuvaista. Siksi hyvä sopeutumiskyky ja varautuminen kaikenlaisiin yllätyksiin on yritystoiminnassakin elinehto. Tätä nopeaa sopeutumiskykyä eli resilienssiä on sodan puhkeamisesta saakka tarvittu ennennäkemättömin annoksin.

Venäjän talouden hyvää resilienssiä ihmettelevien on hyvä muistaa, että näissä maissa hyvä sopeutumiskyky on seurausta huonosta toimintaympäristöstä. Normaaliaikoina kaikki

toimii vähän huonommin kuin vakaissa ja vauraissa maissa. Yritysten on pidettävä suurempia varastoja ja ylimääräisiä käsipareja, pankkilainaa ei aina saa, viranomaisten kanssa asiointiin on aina varattava paljon resursseja eikä esitettyihin suunnitelmiin ole aina luottamista. Vaikka monenlaisiin muutoksiin sopeudutaan sutjakkaasti, huonon toimintaympäristön takia keskimääräisen kansalaisen elintaso on alhaisempi kuin paremmin toimivassa yhteiskunnassa.

Venäjällä sota korostaa näitä ongelmia ja luo samalla uusia rakenteellisia vääristymiä. Sotapropagandan ja pakotteiden takia ulkomaisten yritysten toimintaedellytykset ovat huonoja ja pääomien virta ulos jatkuu. Mobilisaation seurauksena aivovuoto on kasvanut, ja nykyhallinto suhtautuu ulkomaille lähteneisiin lähinnä epäluuloisesti tai suorastaan vihamielisesti. Sotateollisuuden ja valtionyritysten rooli taloudessa kasvaa, teollisuustuotannon laatu laskee, vientitulot supistuvat ja hyödykemarkkinoilla kilpailu vähenee.

Ukrainassa hallinto on onnistunut pitämään yllä toivoa paremmasta ja rakentamaan tietä sodanjälkeiselle talouden uudelle nousulle. Venäjällä yrityksille on lähinnä tarjolla toimintaympäristö, joka on parempi tänään kuin huomenna. Sodan suorien ja epäsuorien vaikutusten takia Venäjän potentiaalisen kasvuvauhdin arvioidaan karkeasti puolittuneen. Sota siis rasittaa Venäjän taloutta vielä pitkään senkin jälkeen, kun rauha joskus on saavutettu.

Viitteet

1 Todellista määrää ei tiedetä, mutta se voi yksityiset palkka-armeijat mukaan lukien olla huomattavasti suurempikin.

Lähteet

- Grozovski, Boris (2023), Tsena agressii: vojennyje rashody Rossii vyrosli na 2,9 trln rublei. – *Važnyje istorii*, 1.6.2023. <<https://istories.media/opinions/2023/06/01/tsena-agressii-voennie-raskhodi-rossii-virosli-na-29-trln-rublei/>> (Tarkistettu 25.9.2023).
- IMF (2023), *World economic outlook: A rocky recovery*. April 2023. <<https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WEO/2023/April/English/text.ashx>>
- Maailmanpankki (2020), *World development indicators: Research and development expenditure*. <<https://databank.worldbank.org/world-development-indicators>> (Tarkistettu 25.9.2023).
- Simola, Heli (2023), The shift in Russian trade during a year of war. *BOFIT Policy Brief* 9/2023.
- Solanko, Laura (2023), Sotavuosi runteli Venäjän rahoitusmarkkinoita. *BOFIT Policy Brief* 3/2023.
- Vesala, Lauri (2023), Reorientation and rocket launchers? Regional insights on Russia's wartime economy. *BOFIT Policy Brief* 13/2023.